

בדין הזהב קונה את הכסף הכסף אינו קונה את הזהבמ"ד א'

(מתני' - הזהב קונה את הכסף הכסף אינו קונה את הזהב. עי' ברש"י דכוונת המשנה דמשיכת הזהב מחייבו ליתן כסף, והוא מהגמ' לק' מ"ה ב' דפריך למ"ד אין מטבע נעשה חליפין הרי ע"כ דמתני' מיירי בתורת דמים, וא"כ אמאי תני קונה, וביאר רש"י דלא שייך למיתני קונה רק על דבר בעין, ולא על חיוב מעות, ומשני תני הזהב מחייב.

ועי' בריטב"א ריש פרקין דכתב דע"כ קונה לאו דוקא דהא כסף אינו קונה, וחליפין נמי לא שייך דא"כ אמאי כסף אינו קונה את הזהב בחליפין, וע"כ דמיירי בתורת דמים, ונקט לשון קונה משום דאינו יכול לשנותו ממטבע למטבע, כמו מארנקי חדשה לארנקי ישנה, ומבואר דהא דהזהב מחייב את הכסף אינו מדין קנין כסף, אלא הוא דין מחודש דהזהב מחייבו בתמורת הזהב.

(ועי' בתו' מ"ה ב' ד"ה מאי לאו דמבואר דלפי"ז ה"ה הא דקתני הכסף אינו קונה את הזהב היינו דהכסף אינו מחייב את הזהב, וכן מבואר מדברי המחנ"א דשלב"ל סי' ג וקצוה"ח סי' ר"ג סק"ד.

ובפנ"י הק' אמאי באמת אין הכסף קונה את הזהב הרי בהא לא שייך התקנה דנשרפו חיטיך כמבואר בתו' מ"ג א' בחד תי' דבכסף לא שייך גזירה כיון דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ועוד הק' דבהתחייבות לא שייך כלל הגזירה כיון דהוא רק חיוב על הגברא, וכתב דמוכח מכאן כהסמ"ע ר"ג ט"ו דאמר' בזה לא פלוג, ועי' בחי' רע"א ???.

ובמחנה אפרים דשלב"ל סי' ג' כתב "ועיין בתשו' להרמב"ן ז"ל סי' רכ"ה שנראה מדבריו שכמו שמעות קונות ד"ת כמו כן בקבלת המעות מתחייב לתת מה שפסק עמו ואף אם לא היה אז ברשותו, וצ"ל לפי זה דבתר דאמרו חכמים שלא יקנו המעות זולת לענין מי שפרע כמו כן לא מהני נמי החיוב אלא לענין מי שפרע" ומבואר דנקט דכמו דביטלו קנין כסף לגבי קנין, ה"ה דביטלו הא דכסף מחייב, וזהו דינא דסיפא דאין הכסף מחייב את הזהב.

(מבואר בגמ' מ"ה ב' דאי אמר ליה מארנקי חדשה יהיבנא לך לא מצי יהיב ליה מארנקי ישנה, אע"ג דעדיפי מינייהו, מ"ט דא"ל לישנן קא בעינא להו, וכתב בחי' הר"ן "ודכוותא במטלטלין שמי שמשך חפץ מחבירו לקנותו והתנה עמו ליתן לו כור חיטים חדשים חייב ליתן לו כמו שפסק" וכ"כ בנימוק"י, ועי' בריטב"א דכתב "ומכאן ראייה דבמכר סחורה אינו מורידו לשומא כלל אלא שנותן לו מעות כמו שהתנה ומאותה מטבע שהתנה וכדין פועל, וכן בדין דאנן סהדי שאין זה מוכר מטלטליו וסחורתו על דעת שיקבל קרקע או סובין".

כתב בנימוק"י דלמדנו מהכא דהמוכר חפץ לחבירו והתנה ליתן עמו כור חיטין חדשים חייב ליתן לו כמו שפסק עמו, וכתב הקצוה"ח סי' ר"ג ומחנ"א דבר שלא בא לעולם סי' ג' דלפי"ז למדנו מסיפא דכסף אינו קונה את הזהב, דאינו מחייב את הזהב, וצ"ב טעמא דמילתא,

והנה לפי דינא דמתני' מבואר דלפי רהאשונים דנחושבת חשיב הזהב טבעא, וממילא אם נותן לו זהב אינו חייב ליתן לו נחושת, אבל אם רוצה לחייבו בחיטין מהני, וצ"ב מ"ש.

והנה יש שלמדו בכוונת המחנ"א דהא דכסף אינו מחייב הוא משום דכסף אינו קונה, וכמו דאינו קונה אינו מחייב, אולם אינו נכון, דהא בהתחייבות לא שייך הגזירה דנשרפו חיטיך בעליה, וכמו דמבואר בראשונים דשכירות מטלטלין נקנה במעות, כיון דלא שייך בזה הגזירה, ואמנם רע"א כתב ליישב קו' הקצוה"ח דאעפ"י דכספים שמירתן בקרקע וא"כ לא שייך בזה הגזירה, ותי' רע"א בסי' קל"ד דאמרי' לא פלוג, והא דשכירות מטלטלין ביאר רע"א משום דבקנין של שכירות לא שייך הגזירה כלל, וא"כ ודאי בהתחייבות נמי דמי לשכירות דזה סוג דבר דלא שייך בו הגזירה, ולא רק במקרה מסויים, וביותר קשה דהנה ברע"א סי' ר"ט מבואר דהמוכר לחבירו פירות שחנטו לכשיגדלו דחשיב בא לעולם, וכתב רע"א דקונה בקנין כסף, ואף דביטלו לקנין מעות, מ"מ כיון דלא שייך בו מציאות של משיכה לא שייך בזה הגזירה, וא"כ ה"ה לגבי התחייבות.

וי"ל דהביאור בזה דהנה במחנ"א וקצוה"ח הק' דמבואר בע"ז ס"ג א' פריך דבא עליה וכו' והא מחוסר משיכה, ובארו הראשונים דהביאה זה התשלום על הטלה, ומשני דמיירי בחצר או בגוי, והק' הראשונים הרי מיירי בטלה זה, ותי' דפועל שקצץ על חפץ או מין מסויים לא חייל בהתחייבות, וזה סותר לדברי הנימוק"י כאן בסוגיין, ותי' המחנ"א וקצוה"ח ונתה"מ דפעולה יש לזה דין מעות, וכסף אינו מחייב, והק' החזו"א מדוע זה כסף ולא חפץ, וי"ל דכוונת הקצוה"ח כמו דיסד הגרנ"ט והגרש"ש ריש המניח דקציצת המקח ענינו דהמעשה קנין קונה גם על פרטי המקח, וזה נאמר רק בחפץ, אבל טבעא זה קונה ולא נקנה, ולכך אין כסף מחייב את הזהב, משום דמין מסויים אפשר להתחייב רק מדין פרטי המקח,

וזהו כוונת האחרונים דפועל אינו יכול לחייבו בחיטים, ומשום דזה לא מקח, דהרי יש לבעה"ב רק את הפעולה, אבל אין לו את המקח,

והנה בקצוה"ח סי' של"ב מביא מחנ"א דהק' על הראשונים בע"ז דהרי מדוע אין מי שפרע, ולכאור' הרי מבואר דהוא רק משום דאין כסף קונה, ומדרבנן, אבל מדאור' זה מחייב,

ונראה דכוונתם דבהתנה על הפעולה בחפץ הרי אינו קונה את החפץ בכסף משום דכסף אינו קונה, אולם עדיין ק' שיהא בזה עדיין התחייבות, וע"ז לא מהני, ורק משום דרוצה לקנות איכא מי שפרע, אבל בדבר שלא בא לעולם לא יהא מי שפרע,

ועי' בקו' הגרש"ש דהק' דלא שייך בזה הגזירה

אולם יש להק' דבראשונים מבואר בדף ע"ח דחמור סתם חייב להעמיד לו חמור אחר אעפ"י דמת, ועי' בריטב"א דכתב דבההיא הנאה וכו' גמר ומשמעבד נכסי', ומבואר דכסף מחייב להעמיד לו חמור,

ונראה דהנה בחזו"א העיר דבראשונים מבואר דבההיא הנאה מתחייב המשכיר להעמיד לו חמור אחר, וק' איך מתחייב במשיכה, וע"כ דזה דין פרטי המקח, ושכירות נמי הוי מקח

והנה מבואר בדף צ"ד דמתנה שו"ח להיות כשואל מדין בההיא הנאה, וק' הרי כסף לא מחייב, וצ"ל דמין מסויים לא מחייב אבל כסף מחייב כסף,

ויש לעי' דהנה מבואר ברשב"א במשובב בסי' ס' דפוסקין על הפירות וכו' ותמוה הרי כסף אינו מחייב פירות.

מבואר בגמ' דהכוונה מחייב את הכסף, דמשקנה את החפץ של המקח נתחייב בתמורה של הכסף, וכן מועיל להתחייב לתת ארנק חדש, וכתב הנימוק"י דמה"ט משך ליתן לו כור חיטין חדשים חייב לתת לו כמו שפסק, ותמה בקצוה"ח מהא דמבואר בע"ז ס"ג א' דאתנן אסור לתת למזבח, ומבואר בגמ' דהביאה נידון כפועל,

ואח"כ נתן לה את הטלה, דמותר הטלה, ומבואר בגמ' דיש חילוק בין טלה זה לטלה סתם, דבטלה זה חייל על הטלה דין אתנן, ופריך הא מחסרא משיכה, וכיון דלא נקנה הטלה מיד בשעת הביאה לא חייל על הטלה דין אתנן, וכתב שם הריטב"א דמבואר בגמ' דהטלה נידון ככסף, ולכך בגויה קונה בכסף, משא"כ בישראלית, ועי' בכל הראשונים שם דהוכיחו מזה דלו יצוייר דהיה חייב ליתן לה את הטלה הזה חייל דין אתנן, ולכך הוכיחו מזה דלא חייל החיוב, כיון דאם היה חייב דוקא את הטלה הזה לא היה חייל דין אתנן, והוסיפו והראשונים דיכול לתת לו מה שירצה כיון דמה לי הן ומה לי דמיהן.

והק' הקצוה"ח דזה סותר להא דמבואר בסוגיין דמהני קציצה על מין מסויים, והתם מבואר דאינו חייב ליתן לו טלה זה, וביותר יש להוסיף דכדברי הנימוק"י מבואר נמי בחי' הר"ן ב"מ.

וכתב הקצוה"ח ומחנ"א ליישב דהא מבואר נמי במתני' דהכסף אינו מחייב את הזהב, ולכך כיון דדנין לביאה ככסף, משו"ה אין הכסף מחייב את הזהב, ותמה באבן האזל פ"ה ממכירה ה"ו אמאי דנין לפעולה כדבר הקונה, הרי בפשוטו הפועל הוא המוכר והמעביד הוא הקונה דמשלם בכסף, וכוונת הגמ' היינו דאפשר לידון את זה גם בכה"ג, אבל ודאי דאפשר לידון בזה גם להיפוך, וא"כ נימא גם בזה הזהב מחייב את הכסף.

וכתב באבן האזל ליישב דלעולם יש בזה ב' נדונים חדא על אופן התשלום, ועוד נידון על סכום התשלום, והיינו האם יכול לחיביו ליתן לו חיטים חדשים, או לא, ויש עוד נידון על שיעור התשלום, האם חייב לו שוי שיעור חיטים חדשים, ונפק"מ בהוקרו החיטים, אם חייב לו דמים או מידה, ולכך לגבי הנידון של הראשונים בב"מ דחייב לו חיטים חדשים, מיירי לפי חיוב מידה, אולם בע"ז מיירי לגבי סוג התשלום, ויכול לשלם מה שהוא רוצה, ובאמת חייב מדין הזהב מחייב את הכסף.

ודבריו תמוהים, דמה דכתב דהראשונים בסוגיין לגבי חיוב מידה, הרי למד לה מדינא דארנקי חדשה, והנימוק"י מביא לדברי ר"ח ז"ל דדינרים ישנים שוים יותר מהחדשים, וכיון דהתנה בחדשים חייב לתת לו חדשים, וא"כ מוכח דהנידון על סוג התשלום, וביותר דבריטב"א מ"ה ב' כתב דלמדנו מסוגיין דקנה חפץ ולא שילם ולמחר רוצה לשלם לו בחמור, דאנ"ס אין מוכר בשביל לקבל חמור, אלא בשביל לקבל מזומן, וא"כ מוכח דהנידון על אופן התשלום, ולא אמרי' מ"ל הן ומ"ל דמיהן, ולא על ערך התשלום.

ועוד תמוה דהא מבואר בחזו"א יו"ד סי' ע"ג דודאי כוונת הראשונים חיובו הוא שיווי של חיטים בשעת הביאה, ולא אכפ"ל דהוקר, כיון דבכה"ת אזלי' לפי דמים ולא לפי מידה, ולדברי החזו"א הרי הסתירה היא מהקצה להקצה.

ובאמת דנראה דנחלקו הראשונים בזה, הרא"ש בע"ז עם הר"ן, דריהטת לשון הרא"ש בע"ז כהגרא"ז אולם ריהטת הר"ן והרשב"א כחזו"א, [ועי' בקצוה"ח סי' של"ב סק"ו דשייך קציצת פועלים על דבר המסויים, לפי השינוי, דהנה במחנ"א שם בסי' ג' כתב דלגבי קציצה על דבר שלא בא לעולם מהני כיון דאדם מתחייב על דבר שלא בא לעולם, והביא לזה מהא דסי' ס', ולכך בהא דהזהב מחייב את הכסף מהני אף על דבר שלב"ל, ומסתפק הקצוה"ח מה הדין בשכירות פועלים בכה"ג, והנה אי נימא דהנידון על אופן התשלום, הרי אינו חייב לשלם לו בחיטים כדבארו הראשונים דיכול לשלם מדבר אחר, וע"כ דהנידון הוא על נתייקרו, ויישב בזה הא דיעקב התנה על דבר שלב"ל, ע"ש].

ואי נימא דדולר נחשב לפירי, הרי לא שייך להתחייב לפועל על דולרים, ויתכן דאפשר משום דסגי בהא דלגבי נפשי' הוי טבעא, ואכ"מ.

ובחזו"א סי' ע"ג כתב לבאר דבאמת מעיקר הדין אין הזהב מחייב את הכסף, אלא בעי' מעשה קנין על ההתחייבות, וכוונת הנימוקי"י דמיירי בחליפין, ולפי ר"ת דשוה בשוה מהני חליפין אף בפירות, ויסוד הדין הוא דודאי אין הזהב מחייב את הכסף, אלא רק תמורה בעלמא, ולתנאי בעי' מעשה קנין, והא דמהני אף על דבר שלא ב"ל, ע"ש, ולא נתבאר בכוונתו, ודבריו תמוהים דהא מבואר כן בר"ן, והר"ן הרי חולק על ר"ת, וס"ל דחליפי שוה בשוה לא מהני בפרי.

ובחי' הגרנ"ט ביאר דודאי הזהב מחייב את הכסף, דכיון דקונה את הזהב במעשה קנין, זהו נמי המעשה קנין לקיים את כל המקח, דמשיכתו הוא קיום דבר כמבואר ברש"י במשנה, ולכך בשכירות פועל דהא אין חפץ של מקח, וכיון דליכא מעשה קנין אין קנין שיקיים את הדברים, אולם עדיין קשה דהא אי נימא דיש לדון את הביאה כחפץ של מקח, וכמבואר באבן האזל, הרי סו"ס עצם קבלת התוצאה של הפועל מחייבו בתשלום, ובשלמא לחזו"א דמיירי במעשה קנין, א"ש דפועל ליכא חליפין, אבל אי נימא דהוא מידן פרטי מקח, הרי מיד שיש את הפעולה הוא מתחייב לשלם. והנה בחזו"א הק' על הגמ' בע"ז דהא מבואר בראשונים בקידושין ז' א' בשם רבינו חננאל בדין קידושין באדם חשוב דמהני נמי מדין חליפין, וא"כ בכל אתנן יהא נידון כסודר, ותקנה הטלה בסודר, דהנאת הביאה לא גרע מהנאת אדם חשוב, ועוד הק' לר"ת דחליפי ושה בשוה קונה בכל דבר, הרי האתנן יכול לקנות הטלה בחליפין, והנה בהא דמבואר בגמ' דיש נידון אם אדם יכול לקנות אה בפעולה, ותלי לה הגמ' אם ישנה לשכירות מתוע"ס או אינה אלא לבסוף, דאם ישנה וכו' הרי הוי מלוה ומקדש במלוה לא המני, ומבואר דפעולה מהני רק בשכר הפעולה, והק' הנתה"מ אמאי אינו יכול לקדשה בפעולה עצמה, וע"כ מוכח דשכירות פועל אינו נידון כנתינת חפץ ונתינת סחורה, ולכך אין מקדש רק במחילת שכר הפעולה, והסברא בזה